

איש האדמה

ויחל נח איש האדמה ויטע כרם: (בראשית ט כ.)¹

ויחל עוד שבעת ימים אחרים ויסף שלח את־היונה מן־התבה: (בראשית ח ז.)²

רש"י בראשית ט כ – אדוני האדמה

איש האדמה - אדוני האדמה, כמו (רות א ג) איש נעמי.³

אבן עזרא – יודע עבודת האדמה

איש האדמה יודע עבודת האדמה, והיא חכמה גדולה.⁴

מדרש תנחומא פרשת בראשית סימן יא – חזר העולם לישבו

בשעה שאמר לו הקב"ה לאדם: "ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיידך" (בראשית ג יז), אמר אדם: ריבונו של עולם, עד מתי? אמר לו: עד שיוולד אדם מהול. כיון שנולד נח מהול, מיד ידע למך ואמר ודאי זה ינחמנו וגו'.⁵ ומהו "ממעשינו ומעצבון ידינו"? קודם שנולד נח, לא כשהיו זורעין היו קוצרין. אלא, היו זורעין חטים וקוצרים קוצים ודרדרים.⁶ כיון שנולד נח, חזר העולם לישבו. קצרו מה שזרעו: זורעין חטים וקוצרין חטים, שעורים וקוצרין שעורים. ולא עוד, אלא עד שלא נולד נח עושין מלאכה בידיהם ... נולד נח התקין להם מחרשות ומגלות וקרדומות וכל כלי מלאכה.⁷

בראשית רבה לו ג – הכניס לתיבה זמורות ויחורים

"ויחל נח איש האדמה" - נתחלל ונעשה חולין. למה? "ויטע כרם" - לא היה לו ליטע דבר אחר של תקנה? לא יחור אחד ולא גרופית אחת? אלא "ויטע כרם"! ומהיכן היה לו? אמר ר' אבא בר כהנא: הכניס עמו זמורות ונטיעות, ויחורים של תאנה, וגרופיות לזיתים ... אין אדם כונס דבר אלא אם כן היה צריך לו.⁸

¹ "איש האדמה" - ביטוי ייחודי בכל התנ"ך. יש אמנם בתנ"ך ביטויים דומים, על קין נאמר: "עובד אדמה" (בראשית ד ב), על עוזיה המלך נאמר: "כי אוהב אדמה היה" (דברי הימים ב כו ז) ובזכריה יג ה: "איש עובד אדמה". את שלושתם נראה בהמשך, אבל הביטוי "איש אדמה", נמצא פעם אחת בכל התנ"ך, רק כאן, רק על נח.

² פרק קודם מצאנו "ויחל" אחר של נח. ויחל מלשון ציפיה, תוחלת לב, המתנה בחיל ומורא, יחזור העורב או לא? האמנם תם המבול? האם נתחיל מחדש? וכאן, "ויחל" שאכן התחיל נח לחדש פני אדמה וישובה. ויחל מלשון התחלה. החיבור שאנו עושים איננו על פי כללי הדקדוק, "ויחל" לשוב העורב ותום המבול הוא משורש ח"ל - חיכה, המתין הוסיף. ואילו "ויחל" של איש האדמה, שהוא נושאנו, הוא משורש ח"ל - התחיל. אבל לא יכולנו שלא לחבר שני "ויחל" אלה, אליהם ניתן אולי להוסיף גם את מי שמייחל ומצפה: "אוחילה לאל" ומבקש לרצות: "ויחל משה". ונחלה פני הדקדקים שלא ישפטונו ברותחין.

³ ומי לא מסכים עם רש"י? רמב"ן, שמפרש כך: "איש האדמה - פירש רש"י אדוני האדמה כמו איש נעמי. ואינו כן, כי איש נעמי לשון אישות, כמו איש ואשתו. ואחרים אמרו גדול האדמה וראשה ... אבל "איש האדמה" כמו אנשי העיר בעבור היותו דר בכל האדמה, לא בנה עיר ומדינה שיתייחס אליה, וכן איש שדה ... או שנתן לבו לעבוד את האדמה, לזרוע ולנטוע ... שכל נבדל לדבר יקרא כך". רש"י יכול לענות שאכן מצאנו קשר אישות בין הארץ ליושביה ועובדיה, כדברי הנביא ישעיהו פרק סב פסוק ד: "לא יאמר לך עוד עזובה ולא רצון לא יאמר עוד שממה כי לך יקרא חפצי בה ולא רצון בעולה כי חפץ ה' בך וארצך תבעל". רש"י שלא כרמב"ן היה עובד אדמה וחש בקשר המיוחד והמקומי של עובד האדמה עם אדמתו. רמב"ן לעומתו, מציג קשר ארצי כללי - איש שדר בכל מקום.

⁴ ובפירושו לבראשית פרק ה פסוק כט מוסיף אבן עזרא: "וחכמה גדולה היא עבודת האדמה. וספרים רבים חבירו בה אנשי המחקר". נח היה האגרונום הראשון. האדמה קוללה עוד בגירוש האדם מגן עדן ("ארורה האדמה בעבורך ... קץ ודרדר תצמיח לך" ושוב במבול, ונח לומד כיצד להתמודד עם גזירה זו - מוטיב שנראה גם במדרש שלהלן. ורד"ק מוסיף גם את חכמת עיבוד תוצרי האדמה ומפרש: "כי נח התעסק בעבודת האדמה והתחכם בה, ועתה אחר המבול התחכם עוד לנטוע הגפנים רבים יחד ולעשות מן הענבים יין, כי עד הנה לא היו שותים יין אלא אוכלים הענבים כשאר הפירות: ונח היה תחילה לנטועי כרם".

⁵ אדם הראשון כבר לא היה בחיים בעת הולדת נח, אבל הידיעה הזו נמסרה במסורת מאב לבן. ולרשימת האנשים שנולדו מהולים, ראו תנחומא פרשת נח סימן ה, אבות דרבי נתן הוספה ב לנוסח א פרק ב. מי לא נמצאים ברשימה? אברהם ויצחק!

⁶ ראו הושע ח ז: "פי רוח יזרעו ויסופתה יקצרו קמה אין לו יצמח גלי יעשה קמח וכו'".

⁷ נח מתקן את הקללה שנאמרה לאדם הראשון: "ארורה האדמה בעבורך" כפי שכבר הערנו, אך לא רק כחקלאי ותעשיין של תוצרת האדמה, אלא גם כאומן וחרש המתקין כלים לעבודת האדמה ובכך מחזיר ליישובו של העולם גם את הידע שהנחיל לעולם "תובל קין לטש כל חרש נחשת וברזל" (בראשית ד כב). כך, עוד הרבה לפני המבול. ולאחר המבול הוא משכלל כלים אלה, נוטע כרם ומקבל ברכה והבטחה מהקב"ה שלא תהיה עוד השחתה וסדרי הטבע, עליהם מבוססת עבודת איש האדמה, שוב לא ישתנו: "זרע וקציר ... וקיש וחורף ... לא ישובות". וכמו כן גם ברית הארץ והקשת בענן. ראו דברינו [קשת בענן](#) וכן דברינו [זרע וקציר וקיש וחורף לא ישובות](#) בפרשה זו.

⁸ איש אדמה כאן הוא לא באזכור חיובי, אבל הטענה המרכזית של המדרש היא לגבי נטיעת הכרם דווקא. נח איש האדמה לא רק מכניס חיות לתיבה כי אם גם צמחים (תוספת של המדרש שאינה מוזכרת במקרא כלל, יש צורך לשמר את הבוטניקה והצמחיה לא פחות מאשר את הזואולוגיה ובעלי החיים). נח טורח להכניס לתיבה כל מיני ייחורים ונטיעות על מנת לשוב ולחדש את עבודת

המשך המדרש שם – מגוון דעות מהו ומיהו "איש האדמה"

"איש האדמה" – שלושה הם שהיו להוטים אחר האדמה ולא נמצא בהם תוחלת⁹. ואלו הם: קין, נח, ועוזיהו.¹⁰ קין – "קין היה עובד אדמה"¹¹ נח – "ויחל נח איש האדמה"¹² עוזיהו – "אכרים וכורמים בהרים ובכרמל כי אוהב אדמה היה" (דברי הימים ב כו).¹³ "איש האדמה" - שעשה פנים לאדמה וששבשילו נתלחלחה האדמה ושמיאל כל פני האדמה.¹⁴ "איש האדמה" - פוֹרְגֵר לשם פוֹרְגֵרוֹת.¹⁵ אמר רבי ברכיה: חביב משה מנח. נח משנקרא איש צדיק - נקרא איש אדמה. אבל משה, משנקרא איש מצרי - נקרא איש האלהים.¹⁶

האדמה מיד כשהדבר יתאפשר. הוא סמוך ובטוח שהאדמה לא תמחה כליל במבול והיא תשוב ותפרח. וכך הוא אכן עושה כאשר הוא יוצא מן התיבה, וחוזר ובונה גם את כלי החקלאות (האם לקח גם אותם איתו לתיבה?). אבל טענת המדרש היא למה דווקא כרם. ולא כרם לענבי מאכל, אלא כרם לייני שכידוע נגמר בכי רע. ובפירוש רד"ק המובא בהערה 4 לעיל, אין זה לגנותו של נח.

⁹ ראו בירושלמי פסחים פרק ו הלכה א בסיפור על הלל שעלה מבבל והורה על שחיטת הפסח בשבת: "איפשר שיש ממנו תוחלת ... כבר אמרנו שיש עמך תוחלת". ובנוסחאות אחרות "תועלת". לעניינינו, קין רצה את אחיו, נח השתכר ועוזיהו סופו שנצטרע. כאן נראית בברור פחיתות עבודת האדמה, בעיקר אם יש בה "להיטות" ורואים בה חזות הכל: עבודת אדמה לשם עבודת אדמה, כפי שהמדרש אומר בהמשך "בורגר לשם בורגרות". ראו גם גמרא יבמות סג ע"א: "אמר ר' אלעזר: אין לך אומנות פחותה מן הקרקע". ושם בשבח המסחר בהשוואה לעבודת האדמה, מה שאולי מוכיח על כלכלת זמן התלמוד והעיסוק המועדף כבר אז על אבותינו.

¹⁰ ומדרש מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי יח כז מוסיף גם את לוט: "ארבעה היו לוהטין אחר האדמה ולא נמצאו כראוי: קין ונח ולוט ועוזיהו". הפסוק בלוט הוא: "וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן", שנמשך אחר שפעת האדמה ועושרה של סדום.

¹¹ קין היה עובד האדמה הראשון ואימו קוראת לו "איש". יש קשר מעניין בין נח לקין, כולל קשר משפחתי (אישותו של נח היא לפי המדרש נעמה "אחות קין טובל", ראו רמב"ן בראשית ד כב) ומוטיב תיקון החטא. וזה נושא שיש להאריך בו בפעם אחרת.

¹² "ויחל" כאן הוא מלשון חל"ל – נעשה חולין, חילל את הקודש (תוספת להערה 2 לעיל). ראו הרחבה במדרש תנחומא יג בפרשתנו: "שלושה נזקקו לאדמה ונעשו חולין, אלו הן: קין נח ועוזיהו. קין דכתיב: וקין היה עובד אדמה (בראשית ד) -מה כתיב: נע ונד תהיה בארץ. נח דכתיב: ויחל נח איש האדמה ויטע כרם – ונתבזה. וישת מן היין - אמרו חכמים: בו ביום נטע, בו ביום עשה פירות, בו ביום יצָר, בו ביום דָּךְ, בו ביום שתה, בו ביום נשתכר, בו ביום נתגלה קלונו. אמרו רבותינו ז"ל: כשבא נח ליטע כרם, בא שטן ועמד לפניו. א"ל: מה אתה נוטע? א"ל: כרם, א"ל: מה טיבו? - פירותיו מתוקים בין לחים בין יבשים ועושים מהן יין המשמח לבבות, דכתיב: ויין ישמח לבב אנוש (תהלים קד). א"ל שטן: בוא ונשתתף שנינו בכרם זה. א"ל לחיי. מה עשה שטן? הביא כרם והרגו תחת הגפן, אח"כ הביא ארז והרגו, ואח"כ הביא חזיר והרגו, ואח"כ הביא קוף והרגו תחת הכרם והטיפו דמן באותו הכרם והשקוהו מדמיהן. רמז לו שקודם שישתה אדם מן היין הרי הוא תם ככבש זו שאינה יודעת כלום וכרחל לפני גוזזיה נאלמה. שתה כהוגן, הרי הוא גבור כארי ואומר אין כמותו בעולם. כיון ששתה יותר מדאי, נעשה כחזיר מתלכלך במי רגלים ובדבר אחר נשתכר נעשה כקוף עומד ומרקד ומשחק ומוציא לפני הכל נבלות הפה ואינו יודע מה יעשה, וכל זה אירע לנח הצדיק מה נח הצדיק שהקב"ה פירש שבוהו כן, שאר בני אדם על אחת כמה וכמה". ועל שכרותו של נח ומדרשי שיכורים הרחבנו בפורים.

¹³ על להיטותו של עוזיהו לאדמה וסופו שנצטרע, ראו שוב מדרש תנחומא בפרשתנו סימן יג: "בעוזיהו כתיב: כי אוהב אדמה היה, שהיה מלך והפקיר עצמו לאדמה ולא נזקק לתורה. יום אחד נזקק לביית הועד. אמר להם: במה אתם עוסקים? אמרו לו: ב"הזר הקרב יומת". אמר להם עוזיהו: הקב"ה מלך ואני מלך, נאה למלך לשמש פני מלך ולהקטיר לפניו. מיד: ויבא אל היכל ה' להקטיר על מזבח הקטרת, ויבא אחריו עזריה הכהן ועמו כהנים לה' שמונים בני חיל וכלם מפרחי כהונה ויאמרו לו: לא לך עוזיהו להקטיר לה' כי לכהנים בני אהרן המוקדשים להקטיר צא מן המקדש כי מעלת. ולזה יצא עליו קצף מלפני ה'. מיד: ויזעף עוזיהו ובידו מקטרת להקטיר וזעפו עם הכהנים והצרעת זרחה במצחו. באותה שעה נבקע היכל והילך י"ב על י"ב מיל – ויבהילוהו משם וגם הוא נדחף לצאת כי נגעו ה'. מי גרם לו זו? שבטל מן התורה והפקיר עצמו לאדמה". מדרש זה נשען על פרק כו בדברי הימים ב, בו מסופר בהרחבה על עוזיהו המלך שתחילתו טוב וסופו רע (בדומה ליואש הוא יהואש המלך שהוסתר בקדש הקדשים). תרומת המדרש היא בקישור מעשי הבנייה והפיתוח העירוני והכפרי של עוזיהו עם ניסיונו להיכנס אל הקודש, בבחינת: "פן תאכל ושבעת ... ורם לבבך". ועל דמותו של עוזיהו יש לדון בפעם אחרת.

¹⁴ כאן שוב נוטה הכף לחיוב: "מילוי פני האדמה" ו"עשיית פנים לאדמה" – מילוי הציווי "לעבדה ולשומרה" (הפרחת השממה). ועוד יותר: "בשבילו נתלחלחה האדמה" (מלשון לחלוחית). היינו, הגשם יורד בזכות עובדי האדמה. כפי שנראה גם מפשוטו של פסוק: "וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה" (בראשית ב ה). ראו בראשית רבה יג ח על פסוק זה: "אלמלא אדם אין ברית כרותה לארץ להמטיר עליה". אך בהמשך שוב מדרש בכיוון האחר: "ואדם אין לעבד את האדמה - ואדם אין להעביד את האדמה ואת הבריות להקב"ה, כאלהו וכחוננו המעגל ... לא נברא אדם אלא לעמל. אם זכה, הוא עמל בתורה ואם לא זכה, הוא עמל בארץ. אשריו לאדם שהוא עמל בתורה".

¹⁵ עובד אדמה לשם עבודת האדמה. אדם המשוקע כולו בעבודת האדמה "לשמה" – ביטוי שאינו לגנאי, אך גם לא לשבח מיוחד.

¹⁶ בכל הכבוד ל"איש האדמה", אין הוא באותה דרגה כמו "איש האלהים". נח מתחיל כ"צדיק תמים" ומסיים ב"איש האדמה" ואילו משה מתחיל כ"איש מצרי" ומסיים כ"איש האלהים". ראו דברינו משה איש האלהים בפרשת וזאת הברכה. אלא שהנושא בו דן מדרש זה איננו מעמד איש האדמה, אלא השוואה בין נח למשה. ראו דברים רבה יא ג: "נח אמר למשה: אני גדול ממך שניצלתי מדור המבול. א"ל משה: אני נתעליתי יותר ממך. אתה הצלת את עצמך ולא היה בך כח הציל את דורך ... למה הדבר דומה? לשתי ספינות שהיו בים והיו בתוכן שני קברניטין. אחד הציל את עצמו ולא הציל את ספינתו ואחד הציל את עצמו ואת ספינתו. למי היו מקלסין? לא לאותו שהציל את עצמו ואת ספינתו?". מדרש זה מופיע בפרשת וזאת הברכה ודן בשבחו של משה לא רק בהשוואה עם נח, אלא גם בהשוואה עם אברהם, יצחק, יעקב ועוד. בהשוואה עם "איש האלהים" בודאי ש"איש האדמה" הוא נחות. שוב מצאנו בפירוש משך חכמה לבראשית ט כ, שמרחיב בנושא זה של הצדיק המתבודד, צדיק לעצמו (צדיק מיט פעלך) מול צדיק ותלמיד חכם שפורש לעסקי ציבור: "ויחל נח איש האדמה במדרש פרשה ל"ו (סעיף ג) אמר רב ברכיה: חביב משה מנח, נח משנקרא איש צדיק נקרא איש האדמה. משה, משנקרא איש מצרי (שמות ב, יט), נקרא איש אלקים (דברים לג, א). הענין, דיש שתי דרכים בעבודת השם יתברך, דרך אחד מי שמיחד עצמו לעבודתו יתברך ומתבודד, ויש מי שעוסק בצרכי צבור ומבטל עצמו בשביל הכלל ומפקיר נפשו עבורם. אם כן, צריך לומר לפי המושג, שזה שמתבודד יעלה מעלה מעלה, וזה ירד ממדרגתו. וכן אמרו קהלת רבה: כי העושק יהולל חכם - רבי יהושע בן לוישע בן לקיש שכח פ' הלכות בשביל שעסק בצרכי צבור. ובכל זאת מצאנו שנח התבודד, ולא הוכיח את בני דורו, לכן אמרו עליו, שאף הוא היה ראוי לכלייה, ורק מתבודד לעצמו היה, בכל זאת אחר שנקרא איש צדיק ירד ממדרגתו ונקרא איש האדמה. ומשה נקרא איש מצרי - שהוכרח לגלות, שזה מורה פחיתות בנפש - הואיל ומסר עצמו על ישראל בהריגת המצרי נקרא איש אלקים, שהגיע לתכלית השלמות מה שיוכל האדם להשיג ועיין מדרש רבה ברכה, וד"ק". וכבר הרחבנו בנושא השוואה בין נח למשה ובין נח לאברהם בפרשה זו. ראו גם דברינו כי העושק יהולל חכם בקהלת.

בראשית רבה לב ו – מחוסר אמנה היה נח

אמר ר' יוחנן: נח מחוסר אמנה היה, אילולי שהגיעו המים עד קרסוליו לא נכנס לתיבה.¹⁷

זכריה פרק יג פסוק ה – איש עובד אדמה

ואמר לא נביא אנכי איש עובד אדמה אנכי כי אדם הקנני מנעורי.¹⁸

מדרש שמואל (בובר) פרשה ד – איש האדמה הוא הרופא

מעשה ברבי ישמעאל ורבי עקיבה שהיו מהלכין בחוצות ירושלים והיה עמהן אדם אחד. פגע בהם אדם חולה, אמר להן: רבותי, אמרו לי במה אתרפא. אמרו לו: קח לך כד וכך עד שתתרפא. אמר להן אותו האיש שהיה עמהן: מי הכה אותו בחולי? אמרו לו: הקב"ה. אמר להן: ואתם הכנסתם עצמכם בדבר שאינו שלכם?! הוא הכה ואתם מרפאין! אמרו לו: מה מלאכתך? אמר להן: עובד אדמה אני והרי המגל בידי. אמרו לו: מי ברא את האדמה? מי ברא את הכרם? אמר להם: הקדוש ברוך הוא. אמרו לו: ואתה מכניס עצמך בדבר שאינו שלך? הוא ברא אותו ואת אוכל פריין שלו?! אמר להן: אין אתם רואין המגל בידי? אילולי שאני יוצא וחורשו ומכסחו ומזבלו ומנכשו לא העלה מאומה. אמרו לו: שוטה שבעולם! ממלאכתך לא שמעת מה שכתוב "אנוש כחציר ימיו" – כשם שהעץ אם אינו נזבל ומתנכש ונחרש אינו עולה, ואם עלה ולא שתי מים (ולא נזבל) אינו חי והוא מת. כך, הגוף הוא העץ, הזבל הוא הסם, איש אדמה הוא הרופא.¹⁹

ראו האיור לצעירים [איש האדמה הוא הרופא](#) בפרשת משפטים.

ספר הכוזרי מאמר ב אות סח – מעלת לשון הקודש

אמר החבר: מצא אותה מה שמצא נושאייה, נתדלדלה בדלותם וצרה במיעוטם.²⁰ והיא בעצמה החשובה שבלשונות... שהיא הלשון אשר דבר בה ה' יתברך עם אדם וחווה, ובה דברו שניהם, כאשר יורה על זה הגזר, אדם מאדמה, ואשה מאיש, וחווה מחי,²¹ וקין מקניתי, ושת משת, ונח מינחמנו...²²

¹⁷ וביציאתו מן התיבה אומר המדרש (בראשית רבה לד ו): "צא מן התיבה - ולא קיבל עליו לצאת. אמר: אצא ואהיה פרה ורבה למארה? עד שנשבע לו המקום שאינו מביא מבול לעולם, שנאמר: "כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח" (ישעיה נד ט). ואילולי דמסתפינא, היינו אומרים מדרש משלנו, בהמשך להערת שוליים 7 לעיל. סירובו של נח להיכנס לתיבה, עד שלא הגיעו "מים עד נפש", כמו גם סירובו לצאת מן התיבה עד שלא יקבל הבטחה ששוב אין הקב"ה משחית את העולם מסמלים את "איש האדמה" שבן. לא חוסר אמנה כאן, אלא "צומוד" של אדם שהסיר את ארירת הארץ של אדם הראשון והביא את המחרשה והמגל לעולם. איש זה לא מוכן לצאת מהתיבה עד שהקב"ה יישבע ששוב אין הוא משחית את האדמה. ראו דברינו [שבועת נח – קץ העונש הטוטאלי? וכן צא מן התיבה](#) בפרשת נח.

¹⁸ מכל האזכורים שהבאנו בהערה 1 לעיל, פסוק זה שבזכריה הוא הקרוב ביותר ל"איש האדמה" של נח. "איש עובד אדמה" כתוב כאן. אלא שפסוק זה עצמו אומר דרשני והסבירני. ראשית, עצם הבנת פשט הפסוק ושנית, האם אזכור איש האדמה כאן הוא לחיוב או לשלילה? ראו פרק יג שם שמדובר בנביאי שקר שלעתיד לבוא תתגלה תרמיתם והם יוכו ויכרתו מהארץ. והאיש אשר נחשד כנביא שקר יתגונן ויסביר את פשר מעשיו שהוא עובד אדמה ולא נביא (שקר). ראו מצודת דוד, רד"ק ודעת מקרא על הפסוק. עובד אדמה עוסק בדברים הבסיסיים והארציים, בהם קשה להולך שולל ולהטעות אחרים. איש האדמה הוא איש פשטות ואמת שלמעשיו יש תוצאות הנראות לעין (לטוב או לרע). למרות ההקשר השלילי הכולל של פרק זה, נראה שניתן לדרוש פסוק זה לחיוב. השווה עם הפסוק בעמוס ז יד: "ויען עמוס ויאמר אל אמציה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי כי בוקר אנכי ובולס שקמים" וראו רש"י, רד"ק ומצודות שם. ועדיין צריך עיון.

¹⁹ מדרש זה שייך לעניין אחר, לאופן בו חז"ל מסתכלים על מלאכת הרפואה. האם הרופא נחשב כמי ש"מתערב בטבע" ומלאכת הרפואה היא דבר חריג, או שלא. באנו מחלוקת רש"י והרמב"ם לגבי הסיבה לגניזת ספר רפואות ע"י חזקיהו המלך (פסחים פרק ד משנה ט, ברכות ע"ב). רש"י סובר שחזקיהו גנז את ספר הרפואות משום שחדלו להתפלל ולהאמין בישועת שמים והסתמכו רק על הרפואים; ואילו הרמב"ם סובר שזו לא סיבה לגנוז ספר רפואות, אלא שהיו בו ענייני עבודה זרה. ומדרש זה נראה כדעת הרמב"ם. כל זה מנקודת מבט מקצוע הרופא וברשות שניתנה לו לרפא. ראו דברינו [ורפוא ירפא](#) בפרשת משפטים וכן [אל נא רפא נא לה](#) בפרשת בהעלותך. מה שמעניין אותנו הוא דווקא מעמד איש האדמה. עבודת האדמה היא הדוגמא אליה מושווה מקצוע הרפואה וממנה הוא מקבל את הלגיטימיות שלו. על עבודת האדמה אין ויכוח. החקלאי פולח את האדמה, מעבדה ומשמרה כדרך הטבע ואינו מצפה שהמלאכה תיעשה מן שמיא. בה בעת, עיניו נשואות תמיד לגשם, לרוחות וטללים שבלעדיהם אין לעבודתו קיום. הראשון שלמדנו זאת, היה נח.

²⁰ החבר עונה לשאלת מלך כוזר על מצבה הירוד של לשון הקודש (השפה העברית), בעיקר בהשוואה עם השפה הערבית. שאלת הכוזרי היא: "אמר הכוזרי: היש לעברית מעלה על לשון הערב, היא יותר שלמה ורחבה ממנה, ואנחנו רואים את זה בעינינו".

²¹ בדקו היכן ומתי ניתן לחוה השם "חווה".

²² אחת המעלות הגדולות של העברית - לשון הקודש - היא תכונת "לשון נופל על לשון", תופעה שניכרת במיוחד בפרשיות הראשונות של חומש בראשית. ראו רש"י בראשית ב כג: "לזאת יקרא אישה כי מאיש לוקחה וגו'" - לשון נופל על לשון, מכאן שנברא העולם בלשון הקודש". ואם אישואישה הוא לשון נופל על לשון וכן אדמואדמה, מה נאמר לביטוי "איש אדמה" המשלב ביניהם? שהוא לשון מתחבר על לשון? לשון משתלב עם לשון? "איש האדמה" הוא חיבור שני שמותיו של המין האנושי: איש ואדם. ונח עצמו מזכה אותנו בעוד "לשון על לשון", מיד עם לידתו: "ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו מפעשנו ומעצבון דינו מן האדמה אשר אָרְךָ ה'" (בראשית ה ט).
 עמ' 3 מתוך 4

